

sem a szakismeret bőségével azonos. A valódi műveltséghez három szükséges: az érzékiség s a természeti önzés legyőzése, a természeti és a szellemi képességek harmonikus kifejtése s a helyes vallásos-erkölcsi és philosophiai világnézet. A hamis műveltség ismertető jelei: a luxus, a könyvek ignorálása, a szerénytelen viselkedés, a reklám csinálás, míg a valódi műveltséget lényegesen fokozza a munka, a hivatáshűség s a türelem. Az értelmükre és szívökre nézve egyaránt művelt emberek „az emberiség morális lángelméi“.

„Az előkelő lelkek“ az Úr szép szava szerint a „föld savai“. Az előkelőség teljes és tökéletes példányképe Krisztus. Előkelő lelkek voltak Sienai Katalin, Hildegard és Gertrud. Több az előkelő nő, mint a férfi. Az előkelőség tulajdonságai a figyelem és a nyíltszívűség mindenkivel szemben; főbb akadályai az embergyűlölet, a nagyravagyás, a féltékenység, a káröröm, az igazságtalan ítélkezés stb. Egy teljesen előkelő lélek a legszebb és a legritkább valami a világon.

Végül az utolsó fejezetben „az élet fokozataival“ s közelebből annak erényeivel és hibáival foglalkozik. A keresztyénséget tartja a belső élet legjobb nevelő eszközének, s azt vallja, hogy azt sem nem pótolhatjuk, sem nem nélkülözhetjük.

Valóban épültünk a mű olvasásán. Ismételten is fölhívjuk reá íróink és olvasó közönségünk szíves figyelmét és érdeklődését.

Eperjes.

Dr Szlávik Mátyás.

Wundt lélektana.

Grundriss der Psychologie. Dritte verbesserte Auflage. Leipzig 1898. (Engelmann kiadása) XVI, 403 lap. Ára 6, kötve 7 márká.

Wundt lipcsei tanár jeles lélektanának első kiadása 1895-ben jelent meg. Második kiadásával *Rúcz Lajos* sárospataki tanár ajándékozta meg szegényes magyar bölcséleti irodalmunkat. A harmadik „javított“ kiadás néhány hét óta forog közközen. Wundt művének ily gyors terjedése annak hasznavehetősége mellett tesz bizonyosságot. Örvendetes dolog, hogy a theologusok is Wundt psychológiájának hívei s a modern psychologia terminológiájában is őt, „den Altmeister psychologischer Wissenschaft“ követik. Benne a materialista világnézet ellen hatalmas szövetségük van. Örömmel jelezzük e psychológiának helyt foglalását a theol. tudományban.

E psychológiáról különben a következőket akarjuk megjegyezni:

E „Grundriss“ Wundt tanár harmadik psychologiai munkája. Mig ugyanis „Grundzüge der physiologischen Psychologie“ (1874. 4. kiad. 1893) cz. művében tárgyalásának alapvető physiologiai szempontjait keresi, „Vorlesungen über die Menschen- und Thierseele“ (1863. 3. kiad. 1897) cz. művében pedig a szorosabb értelemben philosophiai érdekeket követi, addig „Grundriss der Psychologie“ cz. művében csak

a legfontosabb és leglényegesebb meghatározásokra van tekintettel. A pszichologiai Wundt szerint a természettudományokkal szemben kiegészítő, a szellemi tudományokkal szemben pedig inkább alapvető természeti tudomány, míg az általános filozófiával szemben „die vorbereitende streng empirische Einzel-wissenschaft“. Psychologiai álláspontjának egyik jellemző sajátysága az, hogy a metaphysikát annak, mint empirikus tudománynak köréből következetesen kizárja. Metaphysikai alapnézeteit különben az egyes bölcséleti tudományokkal való beható foglalkozása alapján „System der Philosophie“ (1889. 2. kiad. 1897) cz. művében ismertette, a melyben különösen az összszakarat fogalmát, mint a psychologia és az ethika közös metaphysikai bázisát tárgyalta behatóbban.

Érdekes szakasza az ő psychológiájának a 4-ik, mely „die psychischen Entwicklungen“ cz. alatt az állatok psychikai tulajdonságait, a gyermek psychikai fejlődését s a szellemi közösségek életét ismerteti. Miután közelebbről a 21. §-ban a nyelv, a mythos s az erkölcs emberi közösség formáit ismertette, fejtegetéseinek a végén az összszakarat és összszakarat felállítására tér át. Az elsőt „a képzetek összefüggésének“ definiálja „valamely népközösségen belül“, míg az összszakarat fogalma alá a közös akarattírányokat („die gemeinsamen Willensrichtungen“) sorozza. E két fogalom alatt nem valami metaphysikai substantia értendő, sőt inkább „sind sie ein Ausdruck für die thatsächliche Übereinstimmung und Wechselwirkung der Individuen einer Gemeinschaft“ s ennyiben az egyéni tudat és akarat világának körébe tartoznak.

Érdekesen ismerteti végül Wundt műve utolsó §§-aiban „a lélek fogalmát“, a melynek substantiális meghatározása helyett annak aktuális fogalmameghatározásával (anstatt des substantiellen Seelenbegriffs den Aktualitätsbegriff der Seele) találkozunk. A lélek lényege az ő jelenségeinek reális egységes összefüggésében keresendő, a melyből ered az egyéni tudat közvetlen tapasztalata, s a képzet, érzés és akarat összefüggése, mint a lelki élet különböző funkciója. Ilyen aktuális lélekfogalmat tanított annak idején Lotze, s az ő befolyása alatt a theologus Ritschl. A substantiának fogalma a lelki életre alkalmazva többé nem képezheti alapját az egyéni lélek halhatatlanságának. A metaphysika itt az empirikus pszichologiai módszernek engedni kénytelen. E ponton az újabb philosophia sokat köszönhet a pszichologiai és psycho-physikai kutatásoknak. A képzet, érzés és akarat lelki jelenségeinek egységes összefüggő tárgyalása Wundt művének legjelesebb szakaszaihoz tartozik.

Ugy tudjuk, hogy Melanchthon volt az első, ki a maga wittenbergi egyetemi előadásainál a „psychologia“ elnevezésével élt. „De anima“ cz. műve a maga korának legelső pszichológiája, mely a XVI. és XVII. század theologiai jellegű egyetemi előadásoknál úgy szólván egy „authenticus normál könyvnek“ a tekintélyére emelkedett. A magunk részéről örvendően rajta, ha erre a tekintélyre Wundt pszichológiája

is emelkedhetnék honunkban. Mert a ki ma pszichologiai dolgokról beszél, és Wundt psychológiáját nem ismeri, nem igen beszélhet jártasságról az újabb philosophia irodalmában. Melegen ajánljuk tehát Wundt psychológiájának tanulmányozását, a melyet Ráczy Lajos fordításában is használnal forgathatunk.

Eperjes.

Dr. Szlávik Mátyás.

Szász Domokos

sz. 1838 máj. 25., m. h. 1899. jan. 8.

Testben és lélekben erős, nagy czélok kitzítésében merész, munkáságban és küzdelemben fáradhatatlan, haza- és fajszeretben rajongó, vallásának, nemzetének ékesen szóló és tettekben gazdag, buzgó apostola, a tudomány és közművelődés szolgálatában egész életén át munkás férfiú volt — Szász Domokos, a kit férfikora javában és szellemi ereje teljességében ragadott el a halál.

Az Erdélyi Múzeum-Egyletnek kezdettől fogva buzgó tagja, két év tízed óta alelnöke volt s tevékeny részt vett annak működésében, igazgatásában.

Szász Domokos Nagy-Enyeden 1838. május 25-én született. Atyja, néhai id. *Szász* Károly, nagy tudományú író és tanár, a politikai téren az anyaország és Erdély egyesítésének egyik előharczosa, a tud. akadémia r. tagja, 1848—49-ben kultuszminiszteri államtitkár, anyja *Münstermann* Francziska volt.

Szász Domokos atya vezetése alatt tanult 1851-ig, a midőn a marosvásárhelyi főgimnázium hetedik osztályába lépett s már 15 éves korában letette az érettségi vizsgát. 1855-ben a kolozsvári ev. ref. papi-növeldebe lépett, a hol 1859-ben tette le a papi szigorlatot s még ez évben *Nagy* Péter kolozsvári lelkész mellé került segédlelkészül. 1860. tavaszán a kolozsvári egyházközség rendes papjává választotta. Beköszöntő beszédét megtartván, egyházközsége engedélyével külföldre utazott, s egy évig a heidelbergi egyetemen theologiai és bölcészeti előadásokat hallgatott, azután Franciaországban, Svájcban és Németországban tett körutat.

Hazájába 1861-ben tért vissza, s megkezdte rendes papi hivatalt. Szabad idejének nagy részét az ó és újabb kor nagyobb szónokainak

